

From when does one recite *Shema* in the morning – **מאימתי קורין את "שמע" בשחרית וכו'** – The time for the recitation of the morning *Shema* is from when one can recognize an acquaintance from a distance of four cubits. This is in accordance with the opinion of *Aherim* and the ruling of Rav Huna, and based on the definition in the Jerusalem Talmud of the term *havero* (Rambam *Sefer Ahava, Hilkhot Keriat Shema* 1:11, *Hilkhot Tefillin* 4:10; *Shulhan Arukh Oraḥ Hayyim* 58:1).

The recitation of the *Shema* in accordance with the *vatikin* – **לקריאת שמע כותיקין** – Optimally, the mitzva is to recite *Shema* adjacent to sunrise, in accordance with the custom of the *vatikin* (Rambam *Sefer Ahava, Hilkhot Keriat Shema* 1:11; *Shulhan Arukh, Oraḥ Hayyim* 58:1).

BACKGROUND

Leek-green – **קרת**: The leaves of this plant, see below p. 286 (44b), are a prototypical green, which served, even in other cultures, as an exemplar of color.

Sky-blue – **תבלת**: A special dye produced from a species of snail. In talmudic times, this dye was already quite rare, and the means of preparing it, including the species of snail used, were eventually forgotten. In recent generations, efforts have been made to identify the snail and to resume use of the dye. In the Torah, there is a positive commandment to use wool dyed this color for two purposes: For ritual fringes; one of the four threads of the fringes must be dyed with this special blue dye, and it is wound around the other threads. However, the mitzva to wear fringes is not contingent on one of the threads being dyed, and today virtually all ritual fringes are made without the dyed thread. In addition, in the priestly vestments, wool dyed this color is used in all or part of the sash, the entire cloak, the *ephod*, and the breastplate.

Wild donkey – **עורוד**: The habitat of the wild donkey (*Assinus onager*) is in the desert, and today in the deserts of Asia. It is mentioned several times in the Bible as a symbol of freedom and wildness. The ability to distinguish between a wild and domesticated donkey can serve as an indicator for the amount of light at dusk and dawn.

Wild donkey

MISHNA From when does one recite *Shema* in the morning?^{NH} From when a person can distinguish between sky-blue [*tekhelet*] and white.

Rabbi Eliezer says: From when one can distinguish between sky-blue and leek-green.^B

And one must finish reciting *Shema* until the end of the period when you rise, i.e., sunrise, when the sun begins to shine.

Rabbi Yehoshua says: One may recite the morning *Shema* until three hours of the day, which this is still considered when you rise, as that is the habit of kings to rise from their sleep at three hours of the day.

While there is a set time frame for the recitation of *Shema*, **one who recites *Shema* from that time onward loses nothing.** Although he does not fulfill the mitzva of reciting of *Shema* at its appointed time, **he is nevertheless considered like one who reads the Torah,** and is rewarded accordingly.

GEMARA The mishna stated that the time for the recitation of the morning *Shema* begins

when one can distinguish between sky-blue and white. The Gemara asks: **To what is between sky-blue^B and white referring? If you say that it means distinguishing between a pile of white wool and a pile of sky-blue wool, wouldn't one know the difference at night, as well? Rather, it must be a reference to ritual fringes made with sky-blue strings (see Numbers 15:38) along with white strings, and one must be able to distinguish between the sky-blue strings in the ritual fringes and the white strings in the ritual fringes.**

With regard to the beginning of the time for the recitation of the morning *Shema*, a *baraita* cites additional opinions not cited in the mishna.

It was taught in a *baraita*:

Rabbi Meir says that the day begins when one can distinguish between two similar animals, e.g., a wolf and a dog.

Rabbi Akiva provides a different sign, and says that the day begins when there is sufficient light to distinguish between a donkey and a wild donkey.^B

And *Aherim* say: When one can see another person, who is merely an acquaintance (Jerusalem Talmud) from a distance of four cubits.

Rav Huna said: The *halakha* is in accordance with *Aherim*.

Abaye said: Regarding the time from which one may don phylacteries, a mitzva incumbent only by day, the *halakha* is in accordance with *Aherim*. But with regard to the recitation of *Shema*, one should conduct himself in accordance with the custom of the *vatikin*,^H pious individuals who were scrupulous in their performance of mitzvot. As **Rabbi Yohanan said: The *vatikin* would conclude the recitation of *Shema* with sunrise, and one should act accordingly.**

It was also taught in a *baraita*: The *vatikin* would conclude the recitation of *Shema* with sunrise in order to juxtapose the blessing of redemption, which immediately follows the recitation of *Shema*, with prayer, and pray during the day.

Regarding this custom of the *vatikin*, **Rabbi Zeira said: What verse is the source for this tradition? "They shall fear You with the sun, and before the moon for all generations" (Psalms 72:5).** This verse indicates that one should express one's awe of Heaven, they shall fear You, immediately before sunrise, with the sun.

מתני' מאימתי קורין את "שמע" בשחרית? – משיביר בין תבלת ללבן. רבי אליעזר אומר: בין תבלת לכתם. וגמרה עד הגן החמה. רבי יהושע אומר: עד שלש שעות שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות.

הקורא מבאן ואילך – לא הפסיד, כאדם הקורא בתורה.

גמ' מאי "בין תבלת ללבן"? אילימא בין גבבא דעמרא חיורא לגבבא דעמרא דתבלתא – הא בלייליא נמי מידע ידעי! אלא: בין תבלת שבה ללבן שבה.

תניא. רבי מאיר אומר: משיביר בין זאב ללב. רבי עקיבא אומר: בין חמור לערוד. ואחרים אומרים: משיבירא את חבור רחוק ארבע אמות ויכירנו.

אמר רב הונא: הלכה כבאחרים. אמר אביי: לתפילין – כבאחרים. לקריאת שמע – ככותיקין. דאמר רבי יוחנן: ותיקין היו גומרין אותה עם הגן החמה.

תניא נמי הכי: ותיקין היו גומרין אותה עם הגן החמה, כדי שישמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפילל ביום.

אמר רבי זירא: מאי קראה – "ויראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים".

NOTES

מאימתי – From when does one recite *Shema* in the morning – **מאימתי קורין את "שמע" בשחרית וכו'** – There is a basic explanation for the various determinations with regard to time for reciting *Shema*. In *Shema* it states: "When you walk along the way, when you

lie down, and when you arise" (Deuteronomy 6:7). The time for reciting *Shema* is connected with the time people set out to travel. Since the two greatest dangers at night are wild animals and thieves, they are factors in determining the time of day

when *Shema* is recited. People travel when they can distinguish between domesticated and wild animals, between a dog and a wolf, between a donkey and a wild donkey, or between an acquaintance and a stranger (*Penei Yehoshua*).

BACKGROUND

Cane [*hizra*] – חִירָא: This particular cane, *hizra*, called *hizran* in modern Hebrew, apparently refers to *Bambus*, a type of bamboo from the *Poaceae* family.

The Talmud refers to a particular species, apparently *Bambusa arundinacea* (*B. Spinosa*), a thorny bush that grows to a height of 3–6 m. When the tree is young, its branches are flexible and pliant. Thorns emerge where the leaves and buds grow. Originally from southeastern Asia and India, by talmudic times this plant apparently reached Babylonia.

Bamboo stalks

Snake – חִוּיָא: See the description on page 313 (49a) with regard to the manner in which a snake straightens.

NOTES

He bowed like a cane – כָּרַע כְּחִירָא: The *ge'onim* explain that this refers to a type of thorn whose upper part is bent. The expression means that when one prostrates himself, he should do so in such a way that not only is his body bent, but his head too, expressing humility and self-abnegation.

רב ששית בי כרע – כָּרַע כְּחִירָא, בִּי קָא זְקוּף – זְקוּף כְּחִירָא.

וְאָמַר רַבָּה בַּר חִינְנָא סָבָא מְשַׁמֵּיָה דְרַב: כָּל הַשָּׁנָה כּוֹלֵה אָדָם מִתְפַּלֵּל "הָאֵל הַקְּדוֹשׁ", מְלַךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמְשַׁפֵּט, חוּץ מִעֲשֶׂרֶה יָמִים שְׁבִין רֵאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכְּפוּרִים שְׁמֵתְפַלֵּל "הַמֶּלֶךְ הַקְּדוֹשׁ" וְ"הַמֶּלֶךְ הַמְשַׁפֵּט".

וְרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: אֲפִילוּ אָמַר 'הָאֵל הַקְּדוֹשׁ' – יֵצֵא, שְׁנֵאמַר: "וַיִּגְבֶּה ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקְּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ בְּצַדִּיקָה". אֵימַתִּי "וַיִּגְבֶּה ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט" – אֵלּוּ עֲשֶׂרֶה יָמִים שְׁמֵרָאשׁ הַשָּׁנָה וְעַד יוֹם הַכְּפוּרִים, וְקָאמַר 'הָאֵל הַקְּדוֹשׁ'.

מאי הוה עלה?

אמר רב יוסף: 'האל הקדוש' ו'מלך אוהב צדקה ומשפט'; רבה אמר: 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט'. והלכתא ברבא.

וְאָמַר רַבָּה בַּר חִינְנָא סָבָא מְשַׁמֵּיָה דְרַב: כָּל שְׂאִפְשָׁר לּוֹ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבִירוֹ וְאֵינּוּ מִבְּקֵשׁ – נִקְרָא חוּטֵא. שְׁנֵאמַר: "גַּם אֲנֹכִי חָלִילָה לִּי מִחֲטָא לֵה' מִחֲדָל לְהִתְפַּלֵּל בְּעַדְכֶם".

אמר רבא: אם תלמיד חכם הוא צריך שיחלה עצמו עליו.

With regard to bowing, the Gemara relates: **When Rav Sheshet bowed he bowed all at once, like a cane,**^{BN} without delay. **When he stood upright he stood upright like a snake,**^{BH} lifting himself slowly, demonstrating that the awe of God was upon him in the manner that he bowed and stood upright (*HaBoneh*).

And, with regard to the formulation of the blessings, **Rabba bar Hinnana Sava said in the name of Rav: Throughout the year a person prays and concludes the third blessing of the Amida prayer with: The holy God, and concludes the blessing regarding the restoration of justice to Israel with: King who loves righteousness and justice, with the exception of the ten days between Rosh HaShana and Yom Kippur, the Ten Days of Atonement.** These days are comprised of Rosh HaShana, Yom Kippur, and the seven days in between, when one emphasizes God's sovereignty, and so when he prays he concludes these blessings with: **The holy King and: The King of justice, i.e., the King who reveals Himself through justice.**

In contrast, **Rabbi Elazar said** that one need not be exacting, and even if he said: **The holy God** during those ten days, he fulfilled his obligation, as it is stated: **"And the Lord of Hosts is exalted through justice, and the holy God is sanctified through righteousness"** (Isaiah 5:16). The Gemara explains: **When is it appropriate to describe God with terms like: And the Lord of Hosts is exalted through justice?** It is appropriate when God reveals Himself through justice, **during the ten days between Rosh HaShana and Yom Kippur, yet the verse says: The holy God.** This appellation sufficiently underscores God's transcendence, and there is no need to change the standard formula.

The Gemara asks: **What is the conclusion that was reached about this halakha?**

Here, too, opinions differ: **Rav Yosef said** in accordance with the opinion of Rabbi Elazar: There is no need to change the standard formula: **The holy God and: King Who loves righteousness and justice.** **Rabba said** in accordance with the opinion of Rav: **The holy King and: The King of justice.** The Gemara concludes: **The halakha is in accordance with the opinion of Rabba.**^H

And Rabba bar Hinnana Sava said in the name of Rav: Anyone who can ask for mercy on behalf of another, and does not ask is called a sinner, as it is stated following Samuel's rebuke of the people: **"As for me, far be it from me that I should transgress against the Lord in ceasing to pray for you, but I will teach you the good and the right way"** (1 Samuel 12:23). Had Samuel refrained from prayer, he would have committed a sin.

Rava said: If the one in need of mercy is a Torah scholar, it is insufficient to merely pray on his behalf. Rather, one must make himself ill worrying about him.

HALAKHA

When he bowed, he bowed like a cane; when he stood upright, he stood upright like a snake – כָּרַע כְּחִירָא בִּי קָא זְקוּף כְּחִירָא: When one bows he should do so quickly and in a single movement, and bow his head as well. In so doing, he bows like both a cane according to Rashi's interpretation, and like a thorn whose top is bent, according to the interpretation of the *ge'onim*. When one stands upright he should do so slowly, first lifting his head. This *halakha* is derived from the undisputed practice of Rav Sheshet (Rambam *Sefer Ahava, Hilkhot Tefilla* 5:12; *Shulhan Arukh, Orah Hayyim* 113:6).

The changes in the *Amida* prayer during the Ten Days of Atonement – הַשְּׁנֵינָיִם בְּתַפִּילָה בְּעֲשֶׂרֶת יָמֵי תְשׁוּבָה: During the Ten Days of Atonement, the formula of some of the blessings of the *Amida* prayer is changed. The conclusion of the third blessing, the sanctification of God's name, is changed from: The holy God, which is customary throughout the year, to: The holy King. The conclusion of the eleventh blessing, the blessing of justice, is changed from: The King Who loves righteousness and justice, to: The King of justice. If one mistakenly said: The holy God or: The King Who loves righteousness and justice, or if one does not recall which he said, if the mistake was in the blessing

of sanctification, one must repeat the *Amida* prayer, but if the mistake was in the blessing of justice, he need not repeat it. If one remembered his mistake immediately, within the time required to say: Greetings to you my master, my teacher, in Hebrew, and then recited it correctly, he fulfilled his obligation and may continue his prayer. If one mistakenly said: The holy God, and already began the fourth blessing of knowledge, even if the aforementioned period of time has not yet elapsed, he must return to the beginning of the *Amida* prayer (Rambam *Sefer Ahava, Hilkhot Tefilla* 2:18; *Shulhan Arukh, Orah Hayyim* 118:1 in the comment of the Rema).

NOTES

As he is scrupulous...like Raḥava – דייק...כרחבא: Various interpretations were suggested in explanation of Raḥava's unique precision. Some *ge'onim* explain that Raḥava was uncertain whether he heard the statement in the name of Rabbi Yehuda, the *tanna*, or Rav Yehuda, the *amora*, and he therefore repeated the statement in a manner that included them both. Others reject this (Rabbeinu Hananel, Rashi) and say that he repeated what he learned from his teacher verbatim.

He transforms the attributes of the Holy One, Blessed be He, into mercy – שְׁעוֹשֵׂה מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַחֲמִים – נְאִיִן אֱלֹהֵי גְזוּת: The Rambam explains that compassion is not the reason for this mitzva, as if that was the case, God would have prohibited slaughtering animals for food. Although in midrash, this mitzva is interpreted as a manifestation of compassion, it should be understood as guidance for man to act with compassion toward creatures, not as an indication of God's compassion on those creatures (Ramban on the Torah).

LANGUAGE

Colonnade [*stav*] – סטיו: From the Greek *στοά*, *stoa*, meaning a roofed row of columns, *stav* refers to a row of columns that is attached to a building. The Gemara refers to a double *stav*; two rows of columns.

Colonnade

HALAKHA

The *havdala* of: And You have made known to us, etc. – הַבְּדִילַת וַתּוֹדִיעֵנו: According to Rav Yosef's conclusion, the addition to the evening prayer on Festivals that occur at the conclusion of Shabbat: And You have made known to us, is the accepted formula for *havdala* on that occasion (Rambam *Sefer Ahava*, *Hilkhot Tefilla* 2:12; *Shulḥan Arukh*, *Orah Hayyim* 491:2).

One who recites: Just as Your mercy is extended to a bird's nest... – הָאוֹמֵר עַל קַן צִיפור וכו' – Those who hear one who recites in his prayer: Just as Your mercy is extended to a bird's nest or a similar formula, should silence him, as per our mishna (Rambam *Sefer Ahava*, *Hilkhot Tefilla* 9:6).

One who recites: We give thanks, we give thanks... – הָאוֹמֵר אֲנִי וְאַתָּה נְתַתָּה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנִתְּנָה לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ: Those who hear one who recites: We give thanks, we give thanks, should silence him, as per our mishna (Rambam *Sefer Ahava*, *Hilkhot Tefilla* 9:4; *Shulḥan Arukh*, *Orah Hayyim* 121:2).

One is required to bless God for the bad, etc. – לְבַרֵךְ עַל הָרַעָה וכו': One is required to bless God for the bad that befalls him with devotion and enthusiasm just as he does when good befalls him (Rambam *Sefer Ahava*, *Hilkhot Berakhot* 10:3; *Shulḥan Arukh*, *Orah Hayyim* 222:2).

רב יוחנן אָמַר: מוֹדִים; וְרַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא אָמַר: נְרָאִין.

אָמַר רַבִּי זִירָא: נְקוּט דְרַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא בִידְךָ, דְדִיִּיק וּגְמִיר שְׂמַעְתָּא מִפּוּמָא דְמַרְהַ שְׁפִיר כְּרַחְבָּא דְפּוּמְבִדִיתָא.

דְאָמַר רַחְבָּא אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: הֲרֵי הַבַּיִת כְּסִטְיוֹ כְּפּוּל הָיָה, וְהָיָה כְּסִטְיוֹ לְפָנִים מְסִטְיוֹ.

אָמַר רַב יוֹסֵף: אֲנָא לֹא הָאִי יְדַעְנָא וְלֹא הָאִי יְדַעְנָא, אֲלֵא מְדַרְבַּ וּשְׂמוּאֵל יְדַעְנָא דְתַקִּינוּ לָנוּ מִרְגְּמִיתָא בְּבַבְלָא.

וַתּוֹדִיעֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת מִשְׁפָּטֵי צְדָקָךָ וַתְּלַמְּדֵנוּ לַעֲשׂוֹת חֻקֵי רְצוֹנְךָ, וַתַּנְחִילֵנוּ זְמַנֵי שְׂשׂוֹן וְחֲגֵי נְדָבָה וַתּוֹרִישֵׁנוּ קְדוּשַׁת שַׁבָּת וְכַבוֹד מוֹעֵד וְחֲגִיגַת הַרְגֵל, בֵּין קְדוּשַׁת שַׁבָּת לְקְדוּשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדִילַת וְאֵת יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשְׁשַׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדְשָׁתָּהּ, הַבְּדִילַת וְקְדוּשַׁת אֶת עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל בְּקְדוּשַׁתְךָ, וַתִּתֵּן לָנוּ וכו'.

מַתְנִי 'הָאוֹמֵר "עַל קַן צִיפור יִגִיעוּ רַחֲמֶיךָ" וְ"עַל טוֹב יְזַכֵּר שְׁמֶיךָ," מוֹדִים מוֹדִים – מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ.

גַּם בְּשִׁלְמָא "מוֹדִים מוֹדִים" מִשְׁתַּקִּין אוֹתוֹ – מִשּׁוֹם דְּמִיִּחוּי בְּשִׁתֵּי רְשׁוּיוֹת, וְ"עַל טוֹב יְזַכֵּר שְׁמֶיךָ" – נִמְי מִשְׁמַע עַל הַטּוֹבָה וְלֹא עַל הָרַעָה, וְתַנּוּ: חַיִּים אֲדָם לְבַרֵךְ עַל הָרַעָה בְּשֵׁם שְׁמִיךָ עַל הַטּוֹבָה. אֲלֵא "עַל קַן צִיפור יִגִיעוּ רַחֲמֶיךָ" מֵאִי טַעְמָא?

פְּלִיגֵי בַּה תֵּרִי אֲמוּרָאִי בְּמַעְרַבָא, רַבִּי יוֹסֵי בַר אֲבִין וְרַבִּי יוֹסֵי בַר זְבִידָא: חַד אָמַר: מִפְּנֵי שְׂמִטְיָל קְנָאָה בְּמַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית, וְחַד אָמַר: מִפְּנֵי שְׁעוֹשֵׂה מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רַחֲמִים, וְאִינְן אֲלֵא גְזוּת.

Rabbi Yoḥanan said that there is no dispute here, and the Rabbis agree with Rabbi Eliezer. And Rabbi Ḥiyya bar Abba said that it was established that Rabbi Eliezer's opinion appears to be correct.

With regard to this difference of opinion Rabbi Zeira said: Take this statement of Rabbi Ḥiyya bar Abba in your hand, as he is scrupulous and he learned the *halakha* well from the mouth of its originator, like the Sage Raḥava^N from the city Pumbedita. Raḥava was famous for the precision with which he would transmit material that he learned from his teacher.

The Gemara cites an example: Raḥava said that Rabbi Yehuda said: The Temple Mount was a double *stav*,^L and there was a *stav* within a *stav*. Here Raḥava used his Rabbi's language in describing the structure of the Temple and the rows of columns it contained, a row within a row; but he did not employ the common term *itzteba*, portico, but rather *stav*, as he heard it from his Rabbi.

Rav Yosef said the conclusive *halakha* on this topic: I don't know this and I don't know that, but I do know from the statements of Rav and Shmuel they have instituted a pearl for us in Babylonia. They established a version that combines the first blessing of the Festival with the formula of *havdala*, parallel to the opinion of the Rabbis who include *havdala* in the first blessing that follows the first three blessings. They instituted to recite:

You have made known to us,^H Lord our God, Your righteous laws, and taught us to perform Your will's decrees. You have given us as our heritage seasons of joy and Festivals of voluntary offerings. You have given us as our heritage the holiness of Shabbat, the glory of the festival and the festive offerings of the Pilgrim Festivals. You have distinguished between the holiness of Shabbat and the holiness of the Festival, and have made the seventh day holy over the six days of work. You have distinguished and sanctified Your people Israel with Your holiness, And You have given us, etc.

MISHNA Concluding the laws of prayer in this tractate, the mishna raises several prayer-related matters. This mishna speaks of certain innovations in the prayer formula that warrant the silencing of a communal prayer leader who attempts to introduce them in his prayers, as their content tends toward heresy. One who recites in his supplication: Just as Your mercy is extended to a bird's nest,^H as You have commanded us to send away the mother before taking her chicks or eggs (Deuteronomy 22:6–7), so too extend Your mercy to us; and one who recites: May Your name be mentioned with the good or one who recites: We give thanks, we give thanks^H twice, they silence him.

GEMARA Our mishna cited three instances where the communal prayer leader is silenced. The Gemara clarifies: Granted, they silence one who repeats: We give thanks, we give thanks, as it appears like he is acknowledging and praying to two authorities. And granted that they also silence one who says: May Your name be mentioned with the good, as clearly he is thanking God only for the good and not for the bad, and we learned in a mishna: One is required to bless God for the bad^H just as he blesses Him for the good. However, in the case of one who recites: Just as Your mercy is extended to a bird's nest, why do they silence him?

Two *amora'im* in Eretz Yisrael disputed this question; Rabbi Yosei bar Avin and Rabbi Yosei bar Zevida; one said that this was because he engenders jealousy among God's creations, as it appears as though he is protesting the fact that the Lord favored one creature over all others. And one said that this was because he transforms the attributes of the Holy One, Blessed be He, into expressions of mercy,^N when they are nothing but decrees of the King that must be fulfilled without inquiring into the reasons behind them.

מאימתי פרק ראשון ברכות

ו

עין משפט
גר מצוה

כא א מיי פ"ח מהלכות
תפלה הלכה א (סמג)
עין יט טור שו"ע א"ח
סימן 5 סעיף ט:

לוא הקשבת. לשון המפנה היא: למצותי. בשביל מצותי אשר אימתי
לגמול חסד: לראות. כל השדים העומדים לפניו: כי בסלא לאוניא.
פשוט פירש המפנה האוניא שמשון פתח הפנים, כמו ששנינו:
(מ"ק דף ט) אין עושין אוניות לפנים לאסוף שם מים להסקות הגפן.
'פסל' הוא תלם של מענה המפנה תורה אור
סניב סניב את תל האוניא, והגפן
נטעו בתל ובריש נדרים (דף טו) "הדין
אוניא להו פאה": האי דוחקא דהו
בבליה. פעמים שפני אדם יושבים
לוחים ביום השפם (א) שפין לשמוע
דרשה, ולומה להם פושבים דחוקים:
הני ברבי דשלהו. דרפס עייפס:
מאני דרבנן דבלי. פגדי הפלמדיס
שפלים מהר, והס אינס בני מלכה
שיבלי פגדיהס: מחופיא דידהו. פלין
המיוקים וושבין אללס ומתמכסס
הס. מחופיא לשון "חופף ומפסקס",
(שנה דף ט) פרי"ר בלע"ו: שיייתא
דשוונרתא. שליית הולד של מחול
נקצה: בוכרתא. הפכוכה לאמה:
בת בוכרתא. ופך אמה היטה פכוכה:
ולמלי עיניה מניה. יסי ממנה מעט
פעניו. כל לשון נתינה פעין קורבו
פלשון גמרא לשון מלוי, לפי שדבר
מועט הוא מלא: גובתא דפרולא.
קנה מלול של צנול: ולתמיה. לקנה:
בגושפנקא דפרולא. צחוקס של צנול,
דפמדי דלירי ומיס לית להו רשותא,
פלחמנין צ"ל הפשר" פשמיתס חולין
(דף קה ט): במקום רנה. צהכ"מ,
שסס חומרים הפכור שירות ומשפחות
פנעיתס קול ערב: בעדת אל. צנית
מועד פלו: ומנין לעשרה וכו'. עדה
קרייה פנערה, שנא' "עד מתי לעדה
הקעה האל" (נמדבר ט) - ילאו פלג
ויהי"ע: בקרב אלהים ישפוט. ואין
פית דין קרויס אלהים אלל בג, כפ"ק
דסנהדרין (דף ג) ויקשב ה' ממסין
להס שס: אשר אוקיר את שמי. אשר
יקר שמי על (7) מצותי ודברי: אבא
אליה. לשון יחיד הוא: מכתבן
מלייהו. פדכתיז "ויפתג ספר ופרון
לפניו" (ספסא דקלה): קדמה שכינה
ואתיא. קודס שיהיו כל העשרה:
נצב בעדת אל. מעיקרל משמע:
עד דיתבבי. פדכתיז "שפוט" - צענת
המשפט: עוז לעמו. ומנין שהמפילין
עוז הס לישכאל - דכתיז "וראו וגו' ויראו
ממני": מה פתיב בהו. פללמא פמפילין
דין פתיז "שמע" (דברים ו) "והיה אם
שמעו" (שם ו) "קדש לי כל צבור"
(שמות יג) "והיה פי יצחק" (שם) פרשיות
שפלטו פסס לשום זכרון מצותיו של
הקצ"ה אוח ופרון להס לישראל, אלל
פדייה מלי פתיז צהה האמרת.
לשון חשיבות ושפם, כמו "יתמרו: כל
פועלי און" (תהלים טז) - שפפוח: בשאר
פתי מאי (1). שהרי ארבעה פתים הס:
וכילהו

*המתפלל ולא המתין את חבריו שורפין לו וכו'. פירש רבינו
חס: דזה היה להם צנתי כנסיות שלהם שהיו צדקה,
ולכן צלילה יש להמתין. והר"י היה מאחר תפלתו ומאריך עד שלאו
כולס. ואס צמוך כך היה שום אדם צנית הכנסת היה מעיין
צספר, עד שגמרו תפלתס. ונחה
להתמיר אף לנו: כי בסלא לאוניא.
כעין תלמיס המקיפין את הערוגה,
כדאמרינן בריש נדרים (דף טו): "הדין
אוניא להו פאה": כך לא מכתבן
מליה בספר הזכרונות. כלומר: עם
אחרים. אלל צספר לצדו נכתבין,
כדאמרינן "וכל מעשיך צספר נכתבין"
(צמות פקד ט), כ"ש מדה טובה:
אלו תפילין שבראש (1) לפי שיש צנן
רוז שס של שדי, שהשיין כחובה
צקמט שבצמים, והל"ת ברצועות.
ותימא משנת פרק "צמה מדליקין"
(דף כה ט) דקאמר: מן המותר צפין -
ולא מפיק רצועות מתורת ה' צפין!
ועוד, דצפ' צמרא דמגילה (דף טו ט)
קרי לרצועות שמשיש קדושה צעלמא!
אלל י"ל: אלו תפילין שבראש - לפי שהן
צנצבו של ראש ונראין, דשיין צנו
"וראו". אלל תפילין שליד - מטוסין, דכתיז
(שמות יג) "לך לאות על ירך" - ולא
לחמרים לאות*: מי בעמד ישראל.

וע"ע תוס' שנת סב. ד"ה
שיין ותוס' שירובין ז.
ד"ה קשר ומגילה טו: ד"ה
תשמתי ותוספות מנחות
לה: ד"ה אלל

זה שיעד הפייטן (ציום א' דפסס)
"טוטפת כלילו גלילי": *אחורי בית
הבנסת. פי רש"י: כל פתחי צתי
כנסיות היו למוצח ואחוריהם למערב,
וזה המתפלל אחורי צית הכנסת ואינו
מחזיר פניו לצהכ"נ נראה כחופר
צמי שהצבור מתפללין לפניו. ולא
הישרא, דלדרכה צמהדר אפיה צנית
הכנסת מיחיו כשתי רשות: שהקל
מתפללין למערב - והוא מתפלל כנגדס
למורת. ע"כ נראה: אחורי צהכ"נ -
מי שהוא אחורי העס צמורת, והעס
משחמוס למערב, ולהכי קאמר ולא
מנהגס להתפלל למערב. אלל אנו
מתפללים למורת, שאנו צמערצו של
א"י. וכתיז "והתפללו אליך דרך
ארלס" (מ"ב ט). ונראה, כמו שפי' להס
לצד מערב - יתפרש לנו לצד מורת:
שאלמלי

גליון הש"ס
גמ' אין תפלתו של אדם
כו"ן. פי ע"ד ע"כ תוס'
ד"ה כיון. וגרסאס אלל
עם הצבור: רש"י ד"ה
ומנין לעשרה וכו' עדה כו'.
לקמ"כ כ"ה ע"ב:

אמר ר' יוסי ברבי הנינא: זוכה לפרכות הדרו,
שנאמר: "לוא הקשבת למצותי והי בנהר
שלומוך וצדקתך פגלי הים ויהי כחול ורעד
וצאצאי מעיד וגו'".¹ תניא, אבא בנימין אומר:
אלמלי נתנה רשות לעין לראות, אין כל בריה
יכולה לעמוד מפני המיוקין. אמר אבוי: אינהו
נפישו מינן, וקיימו עלן כי בסלא לאוניא. אמר
רב הונא: כל חד וחד מינן, אלפא משמאליה
ורבבתא מימיניה.* אמר רבא: האי דוחקא דהו
בכפ"ה - מנייהו הו; הני ברבי דשלהו - מנייהו; (6)
הני מאני דרבנן דבלי - מחופיא דידהו; הני
ברעי דבנקפן - מנייהו. האי מאן דבעי למידע
להו - ליתיה קיטמא נהילא ונהדר אפורייה,
ובצפרא חיו כי ברעי דתרנגולא. האי מאן דבעי
למחוינהו - ליתיה שרייתא דשוונרתא אופמתא
בת אופמתא, בוכרתא בת בוכרתא, וליקליה
בנורא ולשחקיה ולמלי עיניה מניה, וחיו להו.
ולשדוייה בגובתא דפרולא ולחמתי בגושפנקא
דפרולא דילמא גנבי מניה. ולחתום פומיה פי
הכי דרא ליתוק. רב ביבי בר אבוי עבד הכי
הוא ואתוק. בעו רבנן רחמי עליה ואתס. S.
תניא, אבא בנימין אומר: אין תפקה של אדם
נשמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר: "לשמוע
אל הנה ואר התפלה", במקום רנה שם תהא
תפקה. אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק: מינן
שהקב"ה מצוי בבית הכנסת, שנאמר: "אלהים
נצב בעדת אל"; ומנין לעשרה שמתפללין
ששכינה עמהם - שנאמר: "אלהים נצב בעדת
אל"; ומנין לעשרה שיושבים בדין ששכינה
עמהם - שנאמר: "בקרב אלהים ישפוט"; ומנין
עמהם - שנאמר: "אז נדברו וראי ה' איש אל
רעהו ויקשב ה' וגו'". *מאי "ולחושבי שמו"? אמר
רב אשי (3) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא
עשאה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.
ומנין שאפילו אחד שישב ועוסק בתורה
ששכינה עמו - שנאמר: "בכל המקום אשר אוקיר את שמי אוקיר
וכי מאחר דאפילו חד - תרי מבנעיא?! - תרי מפתבן מלייהו בספר הזכרונות, חד לא
מפתבן מליה בספר הזכרונות. וכי מאחר דאפי' תרי - תלתא מבנעיא?! מהו דתימא:
דינא שקמא בעלמא הוא, ולא אתיא שכינה - קמ"ל דדינא גמ' היינו תורה. וכי
מאחר דאפי' תלתא - עשרה מבנעיא?! - עשרה קדמה שכינה ואתיא, תלתא - עד
דיתבי S. א"ר אבין בר רב אדא א"ר יצחק: מינן שהקב"ה מניח תפילין - שנאמר:
"ושבע ה' בימינו ובורע עיז"; "בימינו" - זו תורה, שנאמר: "מימינו אש דת למו",
"ובורע עיז" - אלו תפילין, שנאמר: "ה' עז לעמו יתן". ומנין שהתפילין עוז הם
לישראל - דכתי': "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו מך", "ותניא,
ר' אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. א"ר רב נחמן בר יצחק לרב הייא
בר אבין: הני תפילין דמרי עלמא מה פתיב בהו? א"ר: "ומי כעמך ישראל גוי אחד
בארץ". ומי משתבח קוב"ה בשבחיהו דישראל?! אין, דכתיב: "את ה' האמרת היום"
(ובתיב): "וה' האמירך היום". *אמר להם הקב"ה לישראל: אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם
חטיבה אחת בעולם; אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". ואני
אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אמר ליה רב אחא בריה דרבא
לרב אשי: תינת בחד ביתא, בשאר פתי מאי? - א"ר: "כי מי גוי גדול" "ומי גוי גדול" "אשריד ישראל" "או הנסה אלהים"
"ולתתך עליון". - אי הכי נפישו להו טובי פתי! אלא "פי מי גוי גדול" "ומי גוי גדול" דדמיין לתרדי - בחד ביתא,
"אשריד ישראל" "ומי כעמך ישראל" - בחד ביתא, "או הנסה אלהים" - בחד ביתא, "ולתתך עליון" -
וכילהו

שנאמר יפול מדרך אלה
ורבבה מימיר ס"ח וכו'
הג' בילקוט וכו'

הגרות הב"ח

(א) גמ' שכלי מנייהו הו
הני: (ב) שם אמר רב אשי
אפי' חושב אדם: (ג) רש"י
ד"ה הו דוחקא וכו'
כשבאין לשמוע: (ד) ד"ה
אשר אוקיר וכו' שמי על
פי מלות: (ה) ד"ה בשאר
כתי מלי כתיב כתי שמי
(ו) תוס' ד"ה אלו תפילין
שבראש פשי' ובמנחות
ל"ה לפי שיש:

ועי' תוספות סוכה יג. ד"ה
בשלבן

שנת סג. פי"ט קדושין מ.
ע"פ

למנו דף נו. מנחות לה:
ומגילה טז: סוטה ז. חולין
פטו.]

ופי ציור אחד בעולם
כלומר דבר הניכר שאין
במותו. עיניו צעק חמך
ג'
ס

ס